

Kincsó

Valamelyik beás cigány-nyelvjárásban Kincsó olyasmit jelent, mint a magyarban az Antal név becézett változata. Tóni, Tónika, Toncsi.

Kincsó ragyogó szemű hatéves óvodás. Ha köhögős, és rossz beteg-napja van, az óvoda helyett barátaival az utcán, az árok mentén játszik.

– Gádzsó – mondja a képembe –, te ki vagy itten? Mit keresel a mi utcánkban?

A gádzsó az ő szóhasználatában is ugyanazt jelenti, mint szülei, nagyszülei szavajárásában: idegen, nem közülünk való, nem cigány.

Kincsó anyai nagyanyja tizenegy gyereket szült, és egytől egyig mind felnevelte őket jó egészségben. Férje, Papa, az üstkalapálásba belesüketült nagyapa úgy tekinthet végig a városszéli Lavotta utcán, mint a király szokott a kedves birodalmára nézni. Ha van a csupa új ház, széles utcában három tucat nagy ház, közülük tizenkettőben bizonyosan az ő gyerekei, unokái élnek.

Kincsó azt mondja:

– Gádzsó, a mi házuk ott van lejjebb arrébb, látod, az a sárga ház. Gyere, menjünk oda.

Odamegyek vele. Kincsó átugrik a házuk előtti széles árkon, és beszalad a világoskékre festett házukba.

– Hozom a labdát! – kiált vissza határozottan, s mikor visszaér a labdával melém, úgy fogja meg a kezem, mint egy régi jó barát. – Most pedig, te gádzsó, focizni fogsz velem.

A piros pöttyös gumilabdát melléhez szorítja, és kacagva mutat meg apai nagypapjának, aki ott parkol éppen, ahova a labda gurul, s egy rozzant vén Zsiguli kormányos mellől mosolyog vissza a váratlan vendégre. Ő legalább húsz esztendővel fiatalabb őszöreg nagyapa, mint az utca legnagyobb, legszebb házában élő üstfoltozó öregember, aki vénségére alig hall meg valamit a tömérdek gyerek, unoka beszédéből, kiáltásaiból. Azt a panaszárdatot se igen hallotta, amit felnőtt lányai és menyei zúdítottak a gádzsóra, miközben a nagypapa szalonnázott, s Kincsó éppen focizni ráncigálta a vendéget. Az üstfoltozó öregember és tizenegy gyereket szült felesége mellett a nagy házban a legfiatalabb leányuk él ott férjével és három gyermekével, de Kincsó is úgy jön-megy kedvenc unokaként a tágas lakásban, mint aki a leghatározottabban otthon érzi magát szalonnázó nagyapja asztala körül.

– Gádzsó! Tudnál cigányul beszélni? – kérdezi Kincsó. – Mert a másik mamám nem érti nagyon jól a gádzsók beszédét.

– Nem tudnék – mondom kicsit szomorúan.

– Pedig a másik mamával beszélgetni kell, mert már süti a húst neked ebédre – kacag a fiúcska, és széles, már-már mongolos arca belepirul az árokugrálásba.

Nézem a fiúcskát, aki percek alatt barátjává fogadott, és töprengve megpróbálom elképzelni, hogyan, miképpen lehet ez a gyerek nagyon-nagyon rossz az óvodában, hogy szinte minden nap a sarokba kell állítani egy-egy fél órára.

– Állj be a sarokba, Kincsó! – mordul rá az óvónő. – És szagold a büdöset!

A bűdös nem más, mint a kis kuka, a szemétkosár. Kincsó szagolja a kukát, és megint, és újra sírva jön haza az óvodából, mert társai előtt nagyon-nagyon szégyelli, hogy majd mindig csak ő áll a sarokban, mindig ő szagolja a bűdöset, a zsúfolásig megtelt szemétkosarat.

– Hallod, hogy dudálnak az eszementek? – mutat Kincsó a közeli utcasarokra, ahol két öregecske piros autó zárja el az utat egy vadonatúj, hófehér Opel kombi előtt. A két piros autó vezetője két irányból érkezett az útkereszteződésbe, megálltak egymás mellett, hogy a jó haverok a kormány mellől, a nyitott ablaknál tudjanak beszélgetni. Az Opelnek útjában vannak. Néhány másodpercnyi türelmes, udvarias várakozás után az Opeles dudál egyet. A két piros autós cigány kamasz fiú válaszul visszadudál, és beszélgetnek tovább. Erre az Opeles pilóta dühbe gurul, és vadul, harsányan nyomni kezdi a dudát. A két, piros autóban ülő fiú nemkülönben. A három, éles hangú autó túlkölése, fülsiketítő zaj, betölti a Lavotta utcát és a közeli Diófa utcát is. Kincsó füleire szorítja két tenyerét, majd mutatóujjával a halántékára mutogatva tudatja, hogy dilisnek tartja a dudáló autósokat. Dilisek lennének ők is? – tűnődök, míg végül meglódul, elindul a két haver kocsija, szabad utat kap az Opel, elül a kürtölés zaja. Már közletről nézhetem a Kincsó mellé érkező cigány fiú-nagybácsi széles mosolyát. Ő is Kincsó házába jön haza. Kincsó panaszkodik rá:

– Ez soha nem focizik velem, pedig ebben a házban ez az egyetlen nagybátyám van, a sok lánytestvér mellett. Folyton csak a kocsiját bőgeti, mama nem győzi neki benzinre adni a pénzt. Tiszta dilis az én bátyókám... A tizenegy gyermeket felnevelő nagymama is szóba hozta a diliséget.

– Nézze meg, úgy néz ki az én lányom, mint aki dilis-fogyatékos volna? – rángatja elém háromgyerekes széparcú nagyleányát. – Egészséges ez, mint a makk. De mégis ottan járatták őt iskolába kisleányka korában, ahol ő hét-nyóc esztendő alatt csak annyit tudott megtanulni, hogy mostan húsz éves korában le tudja írni a nevét. Most már az ő legnagyobb gyereke is iskolás lett, ugyanabba a fogyatékos iskolába jár, igen nehezen tanul, hogyan fog néki a jó anyuka segíteni? Sehogyan. Vagy ugyanúgy sehogyan, mint Kincsó unokám édesanyja, aki szintén nyolc osztályt végzett, és mégse tud elolvasni semmit, még szótagolva se. Kincsóknak se fog tudni senki segíteni, ha jövőre az iskolába kerül. Mi lesz ebből? Ugyan mi lenne! Kincsót is átlökdösik majd a butasága miatt a valódi fogyatékosok-dilisek közé, hogy tizenöt éves korára ő is olyan hetedik-es-nyolcadikos legyen, aki semmire meg nincsen tanítva. Hogyan fog szakmát tanulni? Hogyan lesz belőle buszsofőr, ahogyan a gyerek lenni szeretne?

Kincsó barátomtól nem nagyon merem megkérdezni, hogy tényleg, valóban a buszsofőrség lenne szíve vágya. Inkább szó nélkül megyek vele focizni a térdig érő gázos fübe, amelyik az utca végén a parknak kinevezett téren kínálkozna játékra.

– Gádzsó, te tudsz dekázni? – kérdezi Kincsó, és megkísérli bemutatni, hogy neki a kislábujjában van ez a focitudomány. Igen mérges lesz, mert a nagy fűben nem sikerül neki a dekázó-bemutató, és dühében tenyeréből rúgja föl a pöttyös labdát a villanydrótok magasságába.

– Gádzsó, te tudnál ilyen magasat rúgni? – kérdezi, és leugrik az árok mélyére a labda után. Csak a feje látszik a dús fű között, vagányos mosollyal nyugtázza, hogy mellé guggolok, hogy haverok lettünk, hogy elismerő bólogatással igazolom vissza,

hogy tetszik nekem a frissessége, s ahogy a labdával bánik. De rögtön vérig sértődik, mikor újra megkérdézem tőle, mikor az árokból kikászálódik, miért is nincsen ma az óvodában?

– Gádzsó, mondtam már... Köhögős vagyok – felel morcosan, és pont ellenkező irányba rúgja el a labdát, mint amerre várom.

– De azt is hallottam, Kincsó, hogy még a karod is nagyon fáj.

– Á, az csak régebben fáj! Itten ni – gyūri fel inge ujját és mutatja nekem bal felső karját –, ezzel még orvoshoz is elvittek, hogy adjon látteleletet.

– A köhögős torkoddal nem vittek el orvoshoz?

– A torkommal nem – válaszol, és mint aki a kedvemért hajlandó gyorsan elfeledni pillanatnyi sérelmeit, kézen fog, és egy villanypózna mögé húz maga mellé, hogy fülembe súghassa a nagy titkot. – Engem megvert a Judit óvó néni.

Nagyot nevetek, hogy nem hiszem. Kincsó, hogy meggyőzzön, sűrűn bólogat, hiszen ő nem tudja, hogy én már reggel az óvoda kertjében őutána érdeklődve megismertem a finom mosolyú, törékeny alkatú óvónénit. Kizárt dolog, hogy ez az óvónő verekedős lenne.

– Dróóótozni, fóóótozni! Dróóótozni, fóóótozni!

Negyven-ötven esztendővel ezelőtt Kincsó őszöreg nagyapja délceg, ifjú mester volt. Ugyanúgy, mint száz esztendővel ezelőtt Kincsó dédapja is, ilyenféle hangos szókiáltásokkal járták a környék falvaiban az utcákat, hatalmas szerszamos kasznival a hátukon. Miközben Kincsó csakazértis be akarja bizonyítani nekem, hogy jól bánik, jól dekázik a labdával, nekem azon kell töprengennem, hogy vajon ő miért nem fogja soha megélni dédapja, apai nagyapja, ezermester ősei, üstfoltozó felmenői mindennapos örömét, a jó szakértelemmel végzett munka sikerességét.

– Fazekat fóóótozok! – kiáltozta végig az utcán megérkezését jelezve Papa, és a parasztasszonyok boldogan ültették le az udvarukban, a tornác mellé az érkező üstfoltozó mestert, hisz véle valóságos javító műhely telepedett le a portára, kijavítandó a kilyukadt edényeket, üstöket, kádakat. Az utcából a Kincsó-korú gyermekek mind összecsdültek a cigány mester körül, és ámulva nézték, milyen tenger sok szerszám, eszköz, színes fémdarab kerül elő az alkalmi műhely munkájához, a fazekak befoltozásához.

A foci után, ha nem is sült húst ebédelni, de jéghideg kútvizet inni, mégiscsak betérünk Kincsóval az általa sárgának nevezett világoskék házba, az apai nagymama konyhájára.

– Hat éves ez a gyermek! De annyi esze van ennek, mint egy papnak! Hat éves, de mégse akarják összel iskolába adni az óvodából, azt mondták az anyjának, hogy cigánygyerek, hát csak hét évesen való ő az iskolapadba. Mit csináljunk? Mit csináljon a család, ha az óvodában sincsen jó helyen a gyerek, mert mindig megríkatják, az iskolában sincsen jó helyen, mert oda csak hét évesen akarják irányítani az óvónék. Hogy keresse itt az ember az igazságát? Maga mit mondhatna mindezekre?

Mikor Kincsó is végez a maga italával, üres a pohara, együtt ülünk le a szépen terített, virágcsokorral díszített konyhai ebédlőasztal mellé, és oda invitálok a tűzhely mellől a nagymamát is, gyors-váratlan rögtönzéssel házi tesztet készíteni Kincsó kiszámítható érettségéről, szellemi-fizikai óvodás előmeneteléről. Kincsó elül mellőlem, nagyanyja ölébe fészkelődik, hogy segíteni tudjon válaszolni az idős asszonynak a tudálékos kérdésekre, mert tudja, hogy a nagymama éppúgy, mint az

utcában a többi fiatal-idős asszony, legfeljebb a neve leírására, aláírásra képes, de írni, olvasni tulajdonképpen nem tud.

Ahogy a szemüvegem is felrakom, és tollat teszek ki az asztalra készített papír mellé, azt kívánom jelezni, hogy igen komolyan veszem a szerepem Kincsó iskolaérettsége megítélésében. A tiszta fehér lapra tíz vonallal táblázatot készítek, ez lesz a teszt tükre, hogyha tíz kérdésre választ kapva egy-öt pontokat írok le egymás alá, hogy majd szülessen valami látható végeredmény.

– Észreveszi-e Kincsó maga körül az újdonságokat, az új dolgokat? Szokott-e érdeklődni, kérdezgetni?

– Kincsó tengersokat kérdez. Be nem áll a szája – felel harsogó örömmel a mama. Miközben meglesi, hogy öt pontot írok az első oszlopba, rögvest megsimogatja Kincsó arcát.

– Tud játszani egyedül Kincsó? Le tudja foglalni magát, vagy folyton leköt valakit a családból, hogy foglalkozzanak vele?

– Játszik az egyedül is, órákon át is!

– Szokott kitalálni újféle játékokat? Van képzelő fantáziája?

– Hogyne volna, igen nagyokos ez a fiúcska.

– Hogyan játszik Kincsó, ha egyedül marad? Nyugodtan, belemélyedve, vagy kapkodva, szelesen?

– Hát egy kicsit bizony szeles még ez a Kincsó gyerek, de ha legóból épít autót, úrhajót, házat, hozzá se lehet nagyon szólni, olyan nagyon belemélyed a maga munkájába, hogy azt is elfelejti, hogy fél órája milyen nagyon éhes volt.

– Ha rábíz a nagymama egy feladatot, megjegyzi pontosan, miről van szó, vagy rögvest elfelejti?

– Nem egyet, de bizony kettőt, hármat is rá lehet órá bízni, megjegyzi ő, elvégzi szépen sorban mind.

– Szeret-e Kincsó más gyerekek közt lenni? Társakra, barátokra odafigyelve játszani?

– Kincsóknak rengeteg haverja van. Igen-igen szeretik őt az oviban is, az utcában is a hasonló korú gyerekek.

– El tudja-e pontosan mondani Kincsó, ha akar, ha kér valamit: a jó esze mellé megvan-e a jó beszélőkéje is?

– Hát, ezt maga is jól láthatta, szóba állna ez rögtön az Atyaúristennel is, ha a mi utcánkban járna látogatóban az öreg.

– Szokott-e itthon énekelni? Vagy mesét mondani kisebb testvéreinek?

– Nincsen néki kistestvére, ő a legkisebb a családban. Mesét azt senki nem igen mond őnéki, ő sem igen tudna mesélni. De énekelgetni azt szokott, velem együtt, ha sok krumplit kell itt megpucolni a konyhában egy jó gulyásleveshez.

A táblázatba írom az utolsó öt pontot, leteszem a tollat.

– Máris végére értünk a tesztkérdéseknek, kedves mama. Csak egyetlenegy maradt: szeretne-e Kincsó iskolába menni, hogy ott új társai, barátai legyenek?

– Nagyon is szeretne ő már iskolás lenni, nagyapjával már karácsonyra megvette a pingvinképes nagy hátitáskát, hogy majd az lesz az iskolatáskája.

– Akkor, kedves mama, nyugodjék meg, tíz tesztkérdés után negyvennyolc pont van összeadva ezen a papíron, ami kilencven százalék feletti eredmény, Kincsó akkor is iskolaérett óvodás, ha kicsit szeles, izgó-mozgó és szófogadatlan hatesztendő gyerek. Ha a család helyesnek látja, akkor nyugodtan beírathatják az iskolába,

attól függetlenül, hogy az óvónők csak hét évesen akarnák őt tanulni küldeni. S mivel szabad iskolaválasztás van ebben az országban, ebben a városban is, Kincstét éppúgy be lehet íratni abba a Kossuth utcai iskolába, ahova édesanyja és nagynénjei jártak, mint ahogyan a szép, új Eötvös József Általános Iskolába is.

– Ezeket komolyan mondja az úr, vagy tréfálkozik énvelem?

– A legkomolyabban mondom! Efféle egyszerű házi tesztkérdésekkel Kincsté apja-anya is lemérheti, hogy ez a gyermek odavaló-e már az iskolapadba, vagy feltétlenül ki kell várni, hogy hét esztendősen legyen.

– Ha nem sértem meg az urat – szabadkozik a nagymama, – miféle foglalkozása van magának? – és Kincstét lerakja az öléből, feláll, különös, méltóságos nyugalommal a mozdulataiban odaáll a tűzhely mellé, hogy megkavarja a készülő ételt.

– Tanár-féle vagyok: nem levegőbe beszélek, ha most itt Kincsté iskolaérettségének megítéléséről van szó, tessék tehát igen komolyan venni. Kincstének egy jó iskolában van a helye, mert eszes, okos gyerek. Még erre az őszre írássák be az iskolába.

Kincsté kacagva felnyerít, mint egy kiscsikó, kacagása, öröme az idős asszonyt is nevetésre készíti, úgy veszi ölébe a gyereket, mintha csecsemő volna, jobbról-balról arcon csókolja, de Kincsté gyorsan kiszabadítja magát.

– Mehetünk focizni végre? – rohan Kincsté az ajtó felé, újra a pöttyös labdával a hóna alatt.

Muszáj utána indulnom. A küszöbnél az idős nagymama utolér, megfogja a karomat, és váratlan erővel megrázza. Közel hajol a fülemhez, hogy senki más ne hallja, úgy suttog, miközben újra megrázza, megszorítja a karomat.

– Ahogyan én most a maga karját megszorítottam, megráztam, az az óvónő pontosan így rázta meg Kincsté karját, mikor az unokám háromszori kérésre is szófogadatlanul egyre csak lovagolni akart tovább a fűben a barátja hátán, az óvoda kertjében, mikor uzsonnázni kellett menni. Nem lett volna muszáj feljelenteni a családnak azt a Judit óvónőt... de hát biztosan tudja tanító úr, hogy Kincsté nagynénje igen nagyokos asszony a városban. Ő itten a cigány önkormányzat elnöke. Ő erősködött csak, hogy muszáj nekünk a jogvédőkhöz fordulni, muszáj feljelentést tenni, ha verik a gyereket az óvodában. Az ő unokaöccsét ne verje senki, csak azért, mert cigány. Na hát ebből lett a cirkusz. Kincsté anyját be se engedi az óvónő az irodájába, merthogy ottan nem lehet kiabálni. Mostan, tegnap meg máma, pontosan emiatt a cirkusz miatt nincs ottan a gyerek az óvodában, mesebeszéd, hogy beteg, köhögős lenne a torka... de én megígérhetem magának, holnap ez a gyerek ott lesz a többi társa között az óvodában. A vezető óvónővel magam fogok beszélni, nekem nem meri azt mondani, hogy nem léphetek be az irodájába, mert veszekedős vagyok. Bocsánatot kérek, és megmondom neki, a családnak nem kívánja bántani a Judit óvónénit, vissza fogunk csinálni minden feljelentést. De ahhoz viszont ragaszkodik a család, hogy ősszel Kincsté, ahogy maga is mondta, ott legyen az iskola első osztályában, akkor is, ha éppen csak betöltötte a tavaszon a hatodik évét...

Kincsté már átugrott az árkon, és diadalmas örömmel megint az égbe rúgja föl a pöttyös labdát. Már látom magam előtt a képet, ahogy ez a gyerek ott feszít majd kopaszra nyírva, kimosdatva, fehér ingesen az iskolapadban. S mikor megszólal a csengő, zsvajog a nagyszünet a Báró Eötvös Józsefről elnevezett iskola udvarában, Kincsté az égbe rúgja föl a pöttyös labdát.

– Na, ki tud ilyen nagyot rúgni, fel, fel az égbe?